

Developing and Validating an Empowerment-Based Parenting Program to Improve Relationships between Mothers and Their Hard-of-Hearing Adolescents

Zohre

Eghbalnia

Mohammad

Ashori *

Ghasem

Norouzi

Department of Psychology and Education of People with Special Needs, Faculty of Education and Psychology, University of Isfahan, Isfahan, Iran. E-mail: zohre_eghbalniya@edu.ui.ac.ir

Corresponding Author, Department of Psychology and Education of People with Special Needs, Faculty of Education and Psychology, University of Isfahan, Isfahan, Iran. E-mail: m.ashori@edu.ui.ac.ir

Department of Psychology and Education of People with Special Needs, Faculty of Education and Psychology, University of Isfahan, Isfahan, Iran. E-mail: g.norouzi@edu.ui.ac.ir

ABSTRACT

The present research aimed to develop and validate an empowerment-based parenting program to improve relationships between mothers and their hard-of-hearing adolescents. This qualitative study was conducted using the content analysis method. The research population included specialists, teachers, and mothers of hard-of-hearing adolescents in Mashhad in 2024. The research sample for developing the program was determined through purposive sampling and reached theoretical saturation after 12 in-depth semi-structured interviews. The research sample for validating the program included 10 experts who were selected through purposive sampling. The program development process included reviewing sources, interviewing participants, developing the program, and validating it. To determine content validity, the content validity ratio coefficient and the content validity index were used, and to determine reliability, the percentage agreement method was used. Thus, the empowerment-based parenting program was developed in ten sessions, and its content validity ratio coefficient and content validity index were 0.94 and 0.96, respectively. The reliability of the program was also obtained by the percentage agreement method of experts, equal to 95 percent. Based on the findings, the empowerment-based parenting program has high validity and reliability in improving the relationships between mothers and their hard-of-hearing adolescents.

Keywords: Development, hard-of-hearing adolescents, parenting, validation

Cite this Article: Eghbalnia, Z., Ashori, M., & Norouzi, G. (2025). Developing and Validating an Empowerment-Based Parenting Program to Improve Relationships between Mothers and Their Hard-of-Hearing Adolescents. *Psychology of Exceptional Individuals*, 15(60), 117-142. <https://doi.org/10.22054/JPE.2026.86537.2827>

© 2025 by Allameh Tabataba'i University Press
Publisher: Allameh Tabataba'i University Press

Extended Abstract

Introduction

The birth and presence of a hard-of-hearing child and concerns about his or her future may weaken the family's integrity and foundation (Hallahan et al., 2023). Hard-of-hearing may be an obstacle to the normal development of emotions (Danadel & Ashori, 2025). Hard-of-hearing children and adolescents may have a profound adverse impact on the family, social, and psychological dimensions of family members (Asta et al., 2024; Eghbalnia & Ashori, 2024). Mothers of hard-of-hearing children are often under excessive stress (Continisio et al., 2023; Shastri et al., 2025). They have a great need for information about their child's hearing impairment, parenting strategies, and connections to support groups (Altuntas & Karataş, 2024). On the other hand, the foundation of developing relationships is based on strengths, and attention should be paid to each person's unique talents (Clifton & Anderson, 2016).

Empowerment-based parenting is a positive parenting style that is characterized by promoting knowledge and focusing on the child's capacities, talents, individual skills, and personality, or emphasizing his or her abilities and strengths (Waters, 2017). However, the quality of parent-child relationships affects the growth and development of a hearing-impaired child (Ashori, 2022). Given the dynamic and two-way relationship between parenting and adolescent behavior, it is necessary to use a program based on the capabilities of individuals that leads to the improvement of these relationships and improves the ability of parents to face the challenges of raising a hard-of-hearing adolescent.

Research Question

The question of this research is related to the development and validation of an empowerment-based parenting program to improve the relationships between mothers and their hard-of-hearing adolescents.

Literature Review

The results of Rosenzweig et al. (2024) showed that acceptance of hard-of-hearing adolescents by their mothers helps improve their psychological well-being and quality of life. The findings of Davids et al. (2021) indicated that parental education and awareness improve parent and hard-of-hearing child relationships. The findings of Aghaziarati et al. (2021) showed that discovering and analyzing the development of parent and hard-of-hearing child relationships and the way parents interact and raise these children have a significant positive impact on their life satisfaction and quality of life.

Methodology

This research was fundamental in terms of purpose and qualitative in terms of method. The research population included mothers of hard-of-hearing adolescents as well as teachers and specialists in the field of psychology and education of deaf and hard-of-hearing children in Mashhad in the academic year 2024-2025. The sample size was determined based on the theoretical saturation criterion. In total, the interviews conducted to discover the themes included interviews with 12 people who were selected through purposive sampling. Each interview lasted an average of 45 to 60 minutes. Inductive content analysis was used to analyze the interviews, and thus, an empowerment-based parenting program for mothers of hard-of-hearing adolescents was developed and then validated.

Results

The empowerment -based parenting program was developed based on thematic analysis. Thus, the organizing themes from the interviews are reported in the purpose column and the basic themes in the content column in Table 1.

Table 1. The purpose and content of the sessions of the empowerment-based parenting program

Sessions	Purpose	Content
1	Establishing effective communication and desirable interaction with the hard-of-hearing adolescent	Creating a hopeful connection with the parent and hard-of-hearing adolescent bond, identifying a map of capabilities and preparing for change
2		Creating a positive, supportive and loving and respectful environment without judging or criticizing the hard-of-hearing adolescent
3	Positive parenting with an emphasis on the talent, abilities, and strengths of the hard-of-hearing teenager	Assessing needs, paying attention to individual family differences with positive dialogue
4		Positive reinforcement with praise and compliments based on strengths and abilities
5	Positive personality and psychological characteristics of yourself and your hard-of-hearing child	Goal setting and well-being, self-confidence, resilience and flexibility
6		Encouragement of self-learning, self-regulation and facing special challenges
7	Positive emotional and behavioral characteristics of self and hard-of-hearing child	Identifying and managing emotions and behaviors with an emphasis on a sense of belonging and optimism

Sessions	Purpose	Content
8		Improving individual performance with self-awareness, responsibility, hopefulness, and self-esteem
9	Skills and characteristics of the self and the hard-of-hearing child in society	Improving social functioning by increasing empathy and cooperation with a positive outlook
10		Environmental resources, social participation and special group and educational games

The empowerment-based parenting program was developed in ten sessions, and its content validity ratio coefficient and content validity index were 0.94 and 0.96, respectively. The reliability of the program was also obtained by the percentage agreement method of experts, equal to 95 percent.

Discussion

The present research aimed to develop and validate an empowerment-based parenting program to improve relationships between mothers and their hard-of-hearing adolescents. In fact, the content of the empowerment-based parenting program was determined using thematic analysis. Thus, from the analysis of interview data, five organizing themes were obtained: how to establish effective communication and desirable interaction with a hard-of-hearing adolescents, positive parenting with an emphasis on the talents and capabilities of the hard-of-hearing adolescents, positive personality and psychological characteristics of oneself and the hard-of-hearing child, positive emotional and behavioral characteristics of oneself and the hard-of-hearing child, and skills and characteristics of oneself and the hard-of-hearing child in society. In this way, the empowerment-based parenting program was developed and validated in ten sessions.

This program is consistent with the content of Sanders et al.'s (2014) Positive Parenting Intervention sessions in terms of identifying parent and child needs, parenting skills, family functioning, and the parent-child relationship. In addition, the empowerment-based parenting program was consistent with Markham's (2015) relaxing parenting protocol in terms of coaching and educating rather than controlling, restraining, and directing oneself in the parenting role and improving the relationship with the child. In order to explain the use of scientific methods to develop an empowerment-focused parenting program, it can be stated that given that family members of a hard-of-hearing child or adolescent often have to make important decisions, face complex situations, and endure relatively high levels of stress (Dharanidharan &

Kuruveettissery, 2025), on the other hand, sometimes parents have little information about their child's hearing loss and have difficulty communicating with them, and they face specific challenges in parenting (Davids et al., 2021). In this regard, the need for a program based on their own and their children's capabilities and strengths is of particular importance.

Conclusion

In general, the empowerment-based parenting program places more importance on the interaction of different factors, including parental capabilities, self-confidence, parental acceptance, creating a safe environment, how to control and manage behavior, and improving parental relationships with hard-of-hearing adolescents. According to the results, this program has good validity and reliability. Accordingly, it seems to have a positive and significant effect. One of the limitations of the research was that it only examined the talents, strengths, and capabilities of hard-of-hearing adolescents and their mothers in Mashhad. It is suggested that future research should also pay attention to the challenges and problems of hard-of-hearing adolescents. In addition to mothers, the perspectives of fathers and other family members should also be examined.

Ethical Considerations

Adherence to Research Ethics Principles

This study is derived from a doctoral dissertation in the field of Psychology and Education of Exceptional Children at the University of Isfahan and has received the ethics code IR.UI.REC.1404.004 from the Ethics Committee of the University of Isfahan.

Author Contributions

First Author: Preparation of samples, conducting experiments and data collection, performing calculations, statistical analysis of data, analysis and interpretation of information and results, and drafting the original manuscript.

Second Author (Supervisor): Dissertation supervision, study design, supervision of the research process, verification and validation of results, revision, collaboration in drafting the original manuscript, and review and finalization of the manuscript.

Third Author (Advisor): Dissertation advisory, participation in study design, research supervision, and manuscript review and revision.

Conflict of Interest

“The authors declare no conflict of interest.”

Funding

This article was conducted independently by the authors without any financial support.

Acknowledgements

We would like to thank all mothers and specialists who participated in this research.

تدوین و اعتباریابی برنامه فرزندپروری توانمندمحور به منظور بهبود روابط مادران و نوجوانان کم‌شنوای آن‌ها

زهره اقبال‌نیا

گروه روانشناسی و آموزش افراد با نیازهای خاص، دانشکده علوم تربیتی و

روانشناسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران. رایانامه:

zohre_eghbalniya@edu.ui.ac.ir

محمد عاشوری *

نویسنده مسئول، گروه روانشناسی و آموزش افراد با نیازهای خاص، دانشکده

علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران. رایانامه:

m.ashori@edu.ui.ac.ir

قاسم نوروزی

گروه روانشناسی و آموزش افراد با نیازهای خاص، دانشکده علوم تربیتی و

روانشناسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران. رایانامه:

g.norouzi@edu.ui.ac.ir

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تدوین و اعتباریابی برنامه فرزندپروری توانمندمحور به منظور بهبود روابط مادران و نوجوانان کم‌شنوای آن‌ها انجام شد. این پژوهش کیفی با استفاده از روش تحلیل مضمون انجام شد. جامعه پژوهش شامل متخصصان، معلمان و مادران نوجوانان کم‌شنوای شهر مشهد در سال ۱۴۰۳ بودند. نمونه پژوهش برای تدوین برنامه به روش نمونه‌گیری هدفمند مشخص شد و بعد از ۱۲ مصاحبه نیمه‌ساختاریافته عمیق به اشباع نظری رسید. نمونه پژوهش برای اعتباریابی برنامه شامل ۱۰ نفر از متخصصان می‌شد که به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. روند تدوین برنامه شامل بررسی منابع، مصاحبه با شرکت‌کنندگان، تدوین برنامه و اعتباریابی آن بود. برای تعیین روایی محتوایی از ضریب نسبی روایی محتوایی و شاخص روایی محتوایی و برای تعیین پایایی از روش درصد توافق استفاده شد. به این ترتیب، برنامه فرزندپروری توانمندمحور در ده جلسه تدوین شد و ضریب نسبی روایی محتوایی و شاخص روایی محتوایی آن به ترتیب برابر با ۰/۹۴ و ۰/۹۶ بود. پایایی برنامه نیز با روش درصد توافق متخصصان برابر با ۹۵ درصد به دست آمد. بر اساس یافته‌ها، برنامه فرزندپروری توانمندمحور به منظور بهبود روابط مادران و نوجوانان کم‌شنوای آن‌ها از روایی و پایایی بالایی برخوردار است.

کلیدواژه‌ها: اعتباریابی، تدوین، فرزندپروری، نوجوانان کم‌شنوا

استناد به این مقاله: اقبال‌نیا، زهره، عاشوری، محمد، و نوروزی، قاسم. (۱۴۰۴). تدوین و اعتباریابی برنامه فرزندپروری توانمندمحور به منظور بهبود روابط مادران و نوجوانان کم‌شنوای آن‌ها. *روانشناسی افراد استثنایی*، ۱۵ (۶۰)، ۱۱۷-۱۴۲.

<https://doi.org/10.22054/JPE.2026.86537.2827>

مقدمه

تولد و حضور کودک با آسیب شنوایی^۱ و نگرانی از آینده او ممکن است سبب سست شدن یکپارچگی و بنیان خانواده شود. آسیب شنوایی به‌عنوان شایع‌ترین آسیب حسی شامل ناشنوایی و کم‌شنوایی می‌شود (Hallahan et al., 2023). این نوع آسیب ممکن است مانعی برای رشد طبیعی هیجان‌ها باشد (دانادل و عاشوری، ۱۴۰۳). علاوه بر این، کم‌شنوایی یکی از موانع و محدودیت‌های مهم در برقراری و درک روابط اجتماعی مؤثر است (اقبال‌نیا و عاشوری، ۱۴۰۲؛ مرادی و کاکابرایی، ۱۴۰۳). کودکان و نوجوانان کم‌شنوا ممکن است تأثیر نامطلوب عمیقی بر ابعاد خانوادگی، اجتماعی و روان‌شناختی اعضای خانواده بگذارند (Asta et al., 2024)؛ زیرا داشتن یک کودک دارای ناتوانی تأثیر منفی قابل توجهی روی خانواده داشته و والدین باید با این واقعیت که فرزندشان شرایط خاصی دارد و تا پایان عمر با آن درگیر هستند کنار آیند (Dharanidharan & Kuruveettissery, 2025). برخی از والدین اعتقاد دارند که تحت فشار روانی بالایی هستند. چون مسئولیت موفقیت فرزندانشان در زندگی را بر عهده خود می‌دانند. به همین دلیل تمایل به داشتن نقش معلم یا مربی ندارند (Davids et al., 2021). نقش‌های نیمه تخصصی والدین نسبت به فرزندانشان فشار بیشتری بر آن‌ها وارد می‌کند و سایر نقش‌های والدینی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. به‌هرحال، معمولاً کیفیت زندگی^۲ افراد کم‌شنوا و خانواده‌های آن‌ها پایین‌تر است (Kobosko et al., 2025).

والدین از طریق ادراک مثبت از فرزندپروری می‌توانند مشکلات مربوط به فرزندان خود را به‌طور مثبت بازطراحی و تنظیم مجدد کنند (طرخان و هاشمی، ۱۴۰۳). بااینکه تأثیر منفی داشتن کودک دارای ناتوانی سبب ایجاد تنش و فشار در اعضای خانواده می‌شود (Muñoz et al., 2021)، ولی همیشه وجود کودک کم‌شنوا تأثیر منفی ندارد (Humphries et al., 2019). حتی برخی عوامل مانند دین و مذهب به والدین کمک می‌کنند و مانع از هم‌پاشیدگی خانواده می‌شود. این عوامل نقش مؤثری در سلامت روان اعضای خانواده دارند. مادر در خانواده به دلیل داشتن نقش سنتی مراقبت، مسئولیت بیشتری را می‌پذیرد و به همین دلیل فشارها و نگرانی‌های بیشتری را تجربه می‌کند (عاشوری، ۱۴۰۰). این شرایط

1. hearing impairment

2. quality of life

گاهی سبب می‌شود ناکامی، عزت‌نفس کم، احساس گناه و خودکم‌بینی را تجربه کنند (ابراهیم‌زاده و همکاران، ۱۴۰۲)، و بر سلامت روانی^۱ و کیفیت زندگی آن‌ها تأثیر می‌گذارد (کریمیان آبدر و کریمی افشار، ۱۴۰۱).

معمولاً مادران کودکان کم‌شنا استرس و نگرانی بیش از حدی را متحمل می‌شوند (Shastri et al., 2025; Gunjawate et al., 2022; Continisio et al., 2023). این نگرانی‌های ممکن است به کیفیت زندگی آن‌ها آسیب وارد کند (ارفع و عاشوری، ۱۴۰۳). آن‌ها نیاز زیادی به اطلاعات در مورد آسیب شنوایی فرزندشان، راهبردهای فرزندپروری و ارتباط با گروه‌های حمایتی دارند (Altuntas & Karataş, 2024). از طرفی، زیربنای توسعه روابط مبتنی بر نقاط قوت است و باید استعدادها و منحصربه‌فرد هر شخص را در نظر گرفت (Clifton & Anderson, 2016). نظریه توسعه مبتنی بر توانمندی‌ها زیرمجموعه روان‌شناسی مثبت‌نگر است. این اقدامات را ابتدا دونالد کلیفتون شروع کرد و انجمن روان‌شناسی آمریکا در سال ۲۰۰۲ او را به‌عنوان پدر روان‌شناسی نقاط قوت و پدربزرگ روان‌شناسی مثبت‌گرا معرفی کرد. مربی‌گری بر اساس توانمندسازی دارای چهار مؤلفه اصلی به نام افزایش خودآگاهی؛ تغییر در دیدگاه، وضعیت عاطفی و رفتار؛ پیوندهای قوی‌تر والدین و فرزند؛ و راهبردهای مقابله‌ای است (Lubennikova & Fouracres, 2024). فرد در الگوی فرزندپروری توانمندمحور^۲ با شناسایی و دنبال کردن توانمندی‌ها به زندگی مطلوب و هدف خود در زندگی دست می‌یابد. والدین با استفاده از توانمندی‌های خود برای تربیت فرزندشان تلاش می‌کنند تا به فرصت‌هایی به‌منظور استفاده از توانمندی‌های خود برای موفقیت برسند (Reckmeyer & Robison, 2016). فرزندپروری توانمندمحور شیوه‌ای از فرزندپروری مثبت‌نگر^۳ است که با ارتقای دانش و تمرکز بر ظرفیت‌ها، استعدادها، مهارت‌های فردی و شخصیت فرزند یا تأکید بر توانمندی‌ها و نقاط قوت او مشخص می‌شود (Waters, 2017). درواقع، فرزندپروری توانمندمحور یک سبک از فرزندپروری است که با تقویت یا بهبود شخصیت، استعدادها، توانایی‌ها و مهارت‌های شخصی کودک یا نقاط قوت او مشخص می‌شود (Waters et al., 2019). نحوه فرزندپروری و تعامل والدین به‌طور مستقیم بر رفتارهای نوجوانان کم‌شنا و میزان سازگاری آن‌ها تأثیرگذار است و

1. mental health

2. empowerment-based parenting

3. positive parenting

نوجوانان کم‌شنوا در خانواده‌هایی که کم‌شنوایی آنان مورد پذیرش قرار گرفته است از تعادل روانی بهتری برخوردارند (آقازیرتی و همکاران، ۱۴۰۰).

فرزندپروری توانمندمحور نقش ویژه‌ای در بهبود روابط والدین و فرزندان دارد و حتی پیشرفت تحصیلی نوجوانان دارای والدین سبک فرزندپروری توانمندمحور بیشتر از سایر همسالان آنها است (Waters et al., 2019). به‌طور کلی، ادراک مثبت می‌تواند از والدین در ارائه راهکارهای فرزندپروری مثبت، مانند تشویق فرزندان، پذیرش محدودیت‌ها و پرورش توانایی فرزندان خود حمایت کند (طرخان و هاشمی، ۱۴۰۳). ساختار حمایت‌کننده خانواده می‌تواند منجر به بهبود کفایت و خودمختاری فرزندان شود (Martinez-Yarza et al., 2024). با این حال، مشکلات عمده‌ای در خانواده‌های دارای فرزند کم‌شنوا وجود دارد که ریشه آن‌ها به روابط بین والدین و فرزند کم‌شنوا مربوط است (Egbert, 2025). به‌هرحال، کیفیت روابط والد - کودک بر رشد و تحول کودک کم‌شنوا تأثیر می‌گذارد (عاشوری، ۱۴۰۰). از طرف دیگر، تأثیر کم‌شنوایی بر الگوی تعاملی والد و فرزند قابل توجه است (Hallahan et al., 2023). با توجه به رابطه پویا و دوطرفه بین فرزندپروری و رفتار نوجوان، استفاده از برنامه‌ای مبتنی بر توانمندی‌های افراد که به بهبود این روابط منجر شود و توانایی والدین را برای مواجهه با و چالش‌های پرورش یک نوجوان کم‌شنوا بهبود بخشد ضرورت دارد. پس انجام پژوهش با توجه به بافت فرهنگی و بر اساس دیدگاه‌های والدین با شنوایی عادی و نوجوانان کم‌شنوا از اهمیت خاصی برخوردار است. علاوه بر این، با توجه به این که فرزندپروری مطلوب ممکن است مشکلات هیجانی، تعاملی و رفتاری را در والدین کودکان کم‌شنوا کمتر کند؛ طراحی پژوهشی کیفی در این حوزه می‌تواند خلأ موجود را پر کند و به درک و شناخت جامع‌تر مشکلات فردی، اجتماعی و خانوادگی در رشد و تحول نوجوانان کم‌شنوا شود. از این رو، پژوهش حاضر با هدف تدوین و اعتباریابی برنامه فرزندپروری توانمندمحور به‌منظور بهبود روابط مادران و نوجوانان کم‌شنوای آن‌ها انجام شد.

پیشینه پژوهش

نتایج پژوهش Rosenzweig et al. (2024) نشان داد که پذیرش نوجوانان کم‌شنا توسط مادر به بهبود بهزیستی روان‌شناختی و کیفیت زندگی آن‌ها کمک می‌کند. یافته‌های پژوهش Allen et al. (2022) بیانگر آن بود که فرزندپروری توانمندمحور بر شرایط روانی اجتماعی دانش‌آموزان تأثیر مثبت قابل‌توجهی داشت و سبب بهبود ارزیابی مجدد مثبت، پردازش عاطفی و تعلق به مدرسه این دانش‌آموزان شد. نتایج پژوهش Davids et al. (2021) حاکی از آن بود که آموزش و آگاهی والدین باعث بهبود روابط والد - کودک کم‌شنا می‌شود. یافته‌های پژوهش آقازیرتی و همکاران (۱۴۰۰) نشان داد که کشف و تحلیل پرورش روابط والد - فرزند کم‌شنا و نحوه تعامل و پرورش این کودکان از سوی والدین بر رضایت از زندگی و کیفیت زندگی آن‌ها تأثیر مثبت قابل‌توجهی دارد. برنامه والدگری آرامش‌بخش Markham (2015) بر مهار و هدایت خود در نقش والدین و بهبود رابطه والد - فرزند تأکید داشت. محتوای برنامه فرزندپروری مثبت Sanders et al. (2014) شامل تعیین نیازها، مهارت‌های فرزندپروری، کارکرد خانواده و رابطه والد - کودک می‌شد. برنامه آموزش والدین که Garcia and Turk (2007) برای بهبود توانایی هیجانی و اجتماعی کودکان و مشکلات رفتاری و هیجانی آن‌ها تدوین شده بود. علاوه بر این، مداخله سال‌های باورنکردنی Webster-Stratton (1997) برای بهبود مهارت‌های فرزندپروری، مشکلات رفتاری کودکان و شایستگی اجتماعی آن‌ها طراحی شده بود.

روش

این پژوهش به لحاظ هدف از نوع بنیادی و بر اساس روش از نوع کیفی بود. جامعه پژوهش شامل مادران نوجوانان کم‌شنا و همچنین معلمان و متخصصان در حوزه روان‌شناسی و آموزش کودکان ناشنوا و کم‌شنوای شهر مشهد در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ می‌شد. حجم نمونه بر اساس ملاک اشباع نظری مشخص شد. درواقع، نمونه‌گیری و مصاحبه‌ها با مادران نوجوانان کم‌شنا، معلمان و متخصصان موردنظر تا زمانی ادامه یافت که مفاهیم و مضامین جدید دیگری به دست نیامد و به حد اشباع رسید. درمجموع، مصاحبه‌های انجام‌شده جهت کشف مضامین شامل مصاحبه با ۱۲ نفر می‌شد که به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. افراد مصاحبه‌شونده شامل چهار استاد دانشگاه با تحصیلات دکتری روان‌شناسی و آموزش

کودکان استثنایی، چهار معلم دانش‌آموزان با آسیب شنوایی دارای تحصیلات کارشناسی ارشد و بالاتر، و چهار مادر دارای فرزند نوجوان کم‌شنوا با تحصیلات دیپلم و بالاتر می‌شد. معیارهای ورود به پژوهش، علاوه بر مواردی که در بالاتر اشاره شد شامل شرکت داوطلبانه افراد در پژوهش و برای مصاحبه بود. معیارهای خروج از مطالعه شامل رخ دادن اتفاق غیرمنتظره در حین مصاحبه و تمایل نداشتن به ادامه مشارکت در پژوهش می‌شد. برای تحلیل داده‌ها هم از روش تحلیل مضمون استقرایی با روش اترید-استرلینگ (Atrid & Stirling, 2001) استفاده شد.

در مطالعه حاضر از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده گردید. ابتدا مصاحبه‌های آزمایشی با دو متخصص و دو نفر از مادران نوجوانان کم‌شنوا انجام شد و وضوح پرسش‌ها مورد بررسی قرار گرفت. به این ترتیب فرم مصاحبه نیمه‌ساختاریافته طراحی و بازنگری شد. این مصاحبه از یک سری پرسش‌های کلی تشکیل شده بود که در آنها مصاحبه‌کننده می‌توانست پرسش‌های تکمیلی بپرسد تا پاسخ مصاحبه‌شونده شفاف‌تر شود. هفت پرسش کلی زیر پس از مطالعه منابع و متون مرتبط با فرزندپروری توانمندمحور و بازنگری‌های لازم تدوین شد «لطفاً درباره فرزندپروری مثبت برای نوجوان کم‌شنوا در خانواده خود صحبت کنید»، «نحوه برقراری ارتباط مؤثر و تعامل مطلوب با فرزند نوجوان کم‌شنوای خود و سایر فرزندان را توضیح دهید»، «ویژگی‌های هیجانی و رفتاری مثبت فرزند کم‌شنوای خود را شرح دهید»، «ویژگی‌های شخصیتی و شناختی مثبت فرزند کم‌شنوای خود را توضیح دهید»، «استعدادها و نقاط قوت فرزند کم‌شنوای خود را شرح دهید»، «توانمندی‌ها و نقاط قوت خود در فرزندپروری برای یک نوجوان کم‌شنوا را توضیح دهید» و «مهارت‌ها و ویژگی‌های شاخص خود و فرزند کم‌شنوایتان را شرح دهید».

هر مصاحبه به‌طور متوسط ۴۵ تا ۶۰ دقیقه طول کشید. مصاحبه‌ها توسط یک دانشجوی دکتری رشته روان‌شناسی و آموزش کودکان و نوجوانان با نیازهای ویژه انجام شد که آموزش مصاحبه فردی را زیر نظر استاد راهنما دریافت کرده بود. در طول مصاحبه، با رضایت شرکت‌کنندگان، مصاحبه ضبط شد و نویسندگان نیز به عبارات غیرکلامی شرکت‌کنندگان در طول مصاحبه توجه و تاحدامکان یادداشت‌برداری کردند. برای تحلیل دقیق‌تر همه مصاحبه‌ها ضبط شد و هر مصاحبه به‌صورت مجزا، کلمه‌به‌کلمه نوشته شد.

پژوهشگر، هر مصاحبه ضبط‌شده را بلافاصله در ۲۴ ساعت اول با دقت و سطر به سطر بررسی و یادداشت کرد. تمام مصاحبه‌ها با همین روش کدگذاری شد.

برای تحلیل مصاحبه‌ها از روش تحلیل مضمون استقرایی استفاده شد؛ بنابراین شناسایی مضامین به صورت استقرایی و بر اساس مضامین فراگیر، سازمان‌دهنده و پایه که مبتنی بر جایگاه و نوع مضامین در شبکه مضامین است، انجام گرفت. در این روش برای ایجاد شبکه‌ای از مضامین نهایی، سه گام تجزیه و تحلیل وجود دارد. در گام نخست مضامین پایه بر اساس یک فرایند مشخص از پایین‌ترین سطح قضایای پدیده از متن موردنظر استخراج شد، در گام دوم مضامین سازمان‌دهنده با مرتب کردن و دسته‌بندی این مضامین پایه و خلاصه‌سازی آنها به اصول انتزاعی‌تر حاصل شد. در گام سوم این مضامین به صورت استعاره‌های اساسی درآمد و مضامین فراگیر شکل گرفت. به این ترتیب، برنامه فرزندپروری توانمندمحور برای مادران نوجوانان کم‌شنوا تدوین شد.

برنامه برای اعتباریابی در اختیار ۹ متخصص با مدرک تحصیلی دکترای روان‌شناسی و آموزش کودکان با نیازهای ویژه یا سایر گرایش‌های روان‌شناسی و دارای حداقل سه سال تجربه کاری با نوجوانان دارای آسیب شنوایی و والدین آنها قرار گرفت. روایی سازه برنامه بر اساس پیشینه‌ها و مبانی نظری تضمین شد. اطلاعات نویسنده‌گان و افراد متخصصی که برنامه تحت نظر آنها تدوین شد نشان‌دهنده روایی صوری برنامه بود. از روش لاشه برای تعیین ضریب نسبی روایی محتوایی و از روش والتس و باسل به منظور تعیین شاخص روایی محتوایی استفاده شد. علاوه بر این، از ضریب پایایی آزمون‌های وابسته به ملاک و روش درصد توافق برای تعیین پایایی استفاده گردید. در نهایت، برای تحلیل‌های کمی مربوط به روایی و پایایی (مانند محاسبه میانگین‌ها) از طریق نسخه ۲۵ نرم‌افزار SPSS استفاده شد.

یافته‌ها

برنامه فرزندپروری توانمندمحور به منظور بهبود روابط مادران و نوجوانان کم‌شنوای آنها بر اساس بررسی مبانی نظری و تحلیل مضمون مصاحبه با ۱۲ شرکت‌کننده تدوین شد. به این ترتیب که مضامین پایه حاصل از مصاحبه‌ها در ستون محتوا، مضامین سازمان‌دهنده در ستون هدف و مثال‌ها در ستون تکلیف در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱. هدف و محتوای جلسات برنامه فرزندپروری توانمندمحور

جلسات	هدف	محتوا	تکلیف
جلسه اول	نحوه برقراری ارتباط مؤثر و تعامل مطلوب با نوجوان کم‌شنوا	ایجاد ارتباط امیدآفرین با پیوند والد - نوجوان کم‌شنوا، شناسایی نقشه توانمندی‌ها و آماده‌سازی برای تغییر	نوشتن نحوه ایجاد امید در روابط خانوادگی، نوشتن پنج توانمندی برجسته خود و فرزند
جلسه دوم		ایجاد محیط مثبت، حمایتی و سرشار از عشق و احترام بدون قضاوت و انتقاد از نوجوان کم‌شنوا	تشکیل گروه همیار مادران، نوشتن ویژگی‌های یک محیط مطلوب
جلسه سوم	فرزندپروری مثبت با تأکید بر استعداد، توانمندی‌ها و نقاط قوت نوجوان کم‌شنوا	بررسی نیازها، توجه به تفاوت‌های فردی خانوادگی با گفتگوی مثبت	لیست‌کردن نیازهای اساسی، لیست‌کردن نیازهای نوجوان کم‌شنوا
جلسه چهارم		تقویت مثبت با تعریف و تمجید مبتنی بر نقاط قوت و توانمندی‌ها	ارائه فعالیت هنری یا دستی شاخص فرزند خود، اجرای اقتصاد ژتونی در خانه و گزارش آن
جلسه پنجم	ویژگی‌های شخصیتی و روان‌شناختی مثبت خود و فرزند کم‌شنوا	هدف‌گذاری و بهزیستی، خودباوری، تاب‌آوری و انعطاف‌پذیری	تعیین اهداف کوتاه، میان و بلندمدت، مثالی از تاب‌آوری و انعطاف خود در هفته اخیر
جلسه ششم		تشویق به خودآموزی، خودتنظیمی و مواجهه با چالش‌های ویژه	اجرای یک فعالیت جذاب و چالشی به اشاره و تهیه کلیپ
جلسه هفتم	ویژگی‌های هیجانی و رفتاری مثبت خود و فرزند کم‌شنوا	شناسایی و مدیریت هیجان‌ها و رفتارها با تأکید بر احساس تعلق و خوش‌بینی	لیست هیجان و رفتار تجربه‌شده در دو روز گذشته در جدول
جلسه هشتم		بهبود عملکرد فردی با خودآگاهی، مسئولیت‌پذیری، امیدبخشی و عزت‌نفس	نوشتن نامه‌ای به فرزند کم‌شنوای خود با توجه به ظرفیت‌ها و محدودیت‌ها
جلسه نهم	مهارت‌ها و ویژگی‌های شاخص خود و فرزند کم‌شنوا	بهبود عملکرد اجتماعی با افزایش همدلی و همکاری با دیدگاه مثبت	گزارش تجربه همکاری مشترک اخیر با سایر مادران با فرزند کم‌شنوا
جلسه دهم		منابع محیطی، مشارکت اجتماعی و بازی‌های گروهی و آموزشی ویژه	گزارش همکاری با متخصصان، معلمان و افراد محله، اجرای بازی‌های گروهی در خانواده

باتوجه به نتایج جدول ۱، محتوای برنامه فرزندپروری توانمندمحور در ده جلسه تنظیم شد. برای تعیین روایی برنامه ارائه شده در جدول ۱، از نسبت روایی محتوایی با روش لاشه (۱۹۷۵) به شرح فرمول زیر استفاده شد. متخصصان در این روش، محتوای هر جلسه را بر اساس سه طبقه ضروری، مفید و غیرضروری بررسی کردند و به طبقه‌های ضروری، مفید و غیرضروری به ترتیب نمره یک، صفر و منفی یک دادند.

$$CVR = n_e - N/2 \div N/2$$

نصف متخصصان ÷ (نصف متخصصان - تعداد متخصصانی که هر جلسه را ضروری می‌دانند) = CVR

از روش Waltz and Bausell (1981) با فرمول زیر برای مشخص کردن شاخص روایی محتوایی استفاده گردید. به این ترتیب، شاخص مربوطه برای کل برنامه (S-CVI) و هر آیتم یا جلسه (I-CVI) محاسبه شد. درواقع، با کمک طیف لیکرت چهاردرجه‌ای معیارهای سادگی، ارتباط و وضوح محتوای جلسات بررسی شد.

تعداد کل پاسخ‌ها به همان جلسه ÷ تعداد رتبه‌های ۳ و ۴ هر جلسه = CVI

شاخص روایی محتوایی کل هر جلسه با تعیین میانگین کل نمرات سه معیار سادگی، ارتباط و وضوح محاسبه شد. در مجموع، آیتم‌های با امتیاز بالای ۰/۷۹ مناسب، در بازه ۰/۷۰ تا ۰/۷۹ نیاز به اصلاح و پایین‌تر از ۰/۷۰ غیرقابل قبول هستند. از متوسط شاخص روایی محتوایی برای مشخص کردن روایی محتوای کل برنامه (S-CVI/Ave) استفاده گردید. ضریب‌های نسبی روایی محتوایی جلسات و متوسط شاخص روایی آن در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. نتایج ضریب نسبی و شاخص روایی محتوایی جلسات و برنامه

جلسات	محتوا	CVR	I-CVI			
			سادگی	ارتباط	وضوح	تفسیر
جلسه اول	ایجاد ارتباط امیدآفرین با پیوند والد	۱/۰۰	۱/۰۰	۱/۰۰	۱/۰۰	مناسب
	- نوجوان کم‌شنوا، شناسایی نقشه توانمندی‌ها و آماده‌سازی برای تغییر					
جلسه دوم	ایجاد محیط مثبت، حمایتی و سرشار از عشق و احترام بدون قضاوت و انتقاد از نوجوان کم‌شنوا	۰/۸۰	۰/۹۰	۰/۹۰	۱/۰۰	مناسب

جلسات	محتوا	CVR	I-CVI				
			سادگی	ارتباط	وضوح	کل آیتم	تفسیر
جلسه سوم	بررسی نیازها، توجه به تفاوت‌های فردی خانوادگی با گفتگوی مثبت	۱/۰۰	۱/۰۰	۱/۰۰	۰/۹۰	۰/۹۷	مناسب
جلسه چهارم	تقویت مثبت با تعریف و تمجید مبتنی بر نقاط قوت و توانمندی‌ها	۱/۰۰	۰/۹۰	۱/۰۰	۰/۸۰	۰/۹۰	مناسب
جلسه پنجم	هدف‌گذاری و بهزیستی، خودباوری، تاب‌آوری و انعطاف‌پذیری	۱/۰۰	۱/۰۰	۰/۹۰	۱/۰۰	۰/۹۷	مناسب
جلسه ششم	تشویق به خودآموزی، خودتنظیمی و مواجهه با چالش‌های ویژه	۱/۰۰	۱/۰۰	۰/۸۰	۱/۰۰	۰/۹۷	مناسب
جلسه هفتم	شناسایی و مدیریت هیجان‌ها و رفتارها با تأکید بر احساس تعلق و خوش‌بینی	۰/۸۰	۱/۰۰	۰/۹۰	۰/۹۰	۰/۹۷	مناسب
جلسه هشتم	بهبود عملکرد فردی با خودآگاهی، مسئولیت‌پذیری، امیدبخشی و عزت‌نفس	۱/۰۰	۱/۰۰	۰/۹۰	۱/۰۰	۰/۹۷	مناسب
جلسه نهم	بهبود عملکرد اجتماعی با افزایش همدلی و همکاری با دیدگاه مثبت	۱/۰۰	۰/۹۰	۱/۰۰	۱/۰۰	۰/۹۷	مناسب
جلسه دهم	منابع محیطی، مشارکت اجتماعی و بازی‌های گروهی و آموزشی ویژه	۰/۸۰	۰/۸۰	۱/۰۰	۱/۰۰	۰/۹۳	مناسب
S-CVR/Ave		۰/۹۴					
S-CVI/Ave		۰/۹۶					
		مناسب					

همان‌طور که در جدول ۲ گزارش شده است به ترتیب متوسط شاخص روایی محتوایی و ضریب نسبی روایی محتوایی کل ۰/۹۶ و ۰/۹۴ به دست آمد. در ضمن می‌توان به این نکته نیز اشاره کرد که با توجه به تعداد ۱۰ متخصص، حداقل مقدار قابل قبول ضریب نسبی روایی محتوایی مطابق جدول لاوشه ۰/۶۲ است و تمامی مقادیر به دست آمده از این حداقل بسیار بالاتر هستند که بر روایی بالا تأکید می‌کند. درواقع، هر چه ضریب روایی نزدیک به یک باشد روایی بالاتر است. بر این اساس، برنامه فرزندپروری توانمندمحور روایی بالایی دارد. متخصصان منتخب برای تعیین پایایی برنامه بر اساس ملاک‌های انطباق هدف و محتوا هر جلسه و میزان ارتباط آن با برنامه فرزندپروری توانمندمحور برای مادران نوجوانان کم‌شنا

اقدام کردند. آن‌ها نظرشان را درباره محتوای جلسات و طبق نمره‌گذاری یک تا ده عنوان کردند. نتایج این بخش در جدول ۳ گزارش شده است.

جدول ۳. نتایج ضریب پایایی جلسات و برنامه بر اساس درصد توافق متخصصان

متخصصان	شماره جلسات									
	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
نمره هر جلسه از ۱ تا ۱۰										
نفر اول	۹	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۹	۱۰	۱۰	۱۰
نفر دوم	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۹	۱۰	۹	۱۰	۱۰
نفر سوم	۹	۱۰	۹	۹	۱۰	۹	۹	۱۰	۹	۱۰
نفر چهارم	۹	۱۰	۱۰	۱۰	۹	۱۰	۱۰	۱۰	۹	۱۰
نفر پنجم	۱۰	۸	۱۰	۱۰	۸	۹	۱۰	۱۰	۱۰	۹
نفر ششم	۱۰	۹	۱۰	۸	۱۰	۱۰	۹	۹	۱۰	۱۰
نفر هفتم	۸	۱۰	۹	۱۰	۱۰	۹	۱۰	۱۰	۹	۱۰
نفر هشتم	۱۰	۱۰	۹	۱۰	۹	۱۰	۸	۱۰	۱۰	۹
نفر نهم	۹	۱۰	۱۰	۹	۱۰	۸	۱۰	۹	۱۰	۸
نفر دهم	۱۰	۹	۱۰	۱۰	۹	۹	۱۰	۱۰	۹	۹
میانگین	۹/۴۰	۹/۶۰	۹/۷۰	۹/۶۰	۹/۵۰	۹/۳۰	۹/۵۰	۹/۷۰	۹/۶۰	۹/۵۰
ضریب پایایی	٪۹۴	٪۹۶	٪۹۷	٪۹۶	٪۹۵	٪۹۳	٪۹۵	٪۹۷	٪۹۶	٪۹۵
میانگین کل	۹/۵۴									
ضریب پایایی کل	٪۹۵									

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود میانگین توافق نمره‌های متخصصان درباره همه جلسه‌ها از ۸ بیشتر به دست آمد. میانگین کل نمره‌های برنامه یا جلسات ۹/۵۴ به دست آمد. ضریب پایایی کل با تبدیل و گرد کردن این نمره برحسب درصد به دست می‌آید که معادل ۹۵ درصد است؛ یعنی برنامه فرزندپروری توانمندمحور پایایی بالایی دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر تدوین و اعتباریابی برنامه فرزندپروری توانمندمحور به‌منظور بهبود روابط مادران و نوجوانان کم‌شنوای آن‌ها بود. فرایند تدوین و اعتباریابی برنامه طی مراحل انجام شد که به ترتیب شامل بررسی مبانی نظری، مطالعه پیشینه‌های پژوهشی مرتبط، تعیین پرسش‌ها برای مصاحبه، مصاحبه با شرکت‌کنندگان، پیاده‌سازی و تحلیل مصاحبه‌ها، تدوین

برنامه، و تعیین میزان روایی و پایایی آن می‌شد. اطلاعات مقدماتی با بررسی مبانی نظری و پیشینه‌های مربوطه جمع‌آوری و هفت پرسش برای مصاحبه آماده شد. در مرحله بعد، دوازده مصاحبه نیمه‌ساختار یافته عمیق که چهار مورد آن با مادران نوجوانان کم‌شنوا، چهار مورد با معلمان دانش‌آموزان با آسیب شنوایی و چهار مورد دیگر آن با متخصصان حوزه روان‌شناسی و آموزش کودکان با آسیب شنوایی شرکت‌کننده در پژوهش بود، انجام شد. درواقع، محتوای برنامه فرزندپروری توانمندمحور به‌منظور بهبود روابط مادران و نوجوانان کم‌شنوای آن‌ها با استفاده از روش تحلیل مضمون مشخص شد. به‌این‌ترتیب، از تحلیل اطلاعات مصاحبه‌ها، پنج مضمون سازمان‌دهنده با عنوان نحوه برقراری ارتباط مؤثر و تعامل مطلوب با نوجوان کم‌شنوا، فرزندپروری مثبت با تأکید بر استعداد و توانمندی‌های نوجوان کم‌شنوا، ویژگی‌های شخصیتی و روان‌شناختی مثبت خود و فرزند کم‌شنوا، ویژگی‌های هیجانی و رفتاری مثبت خود و فرزند کم‌شنوا، و مهارت‌ها و ویژگی‌های شاخص خود و فرزند کم‌شنوا در جامعه به دست آمد و درنهایت برنامه فرزندپروری توانمندمحور در ده جلسه تدوین و اعتباریابی شد.

این برنامه با محتوای جلسات مداخله فرزندپروری مثبت Sanders et al. (2014) در زمینه تعیین نیازهای والدین و فرزندان، مهارت‌های فرزندپروری، کارکردهای خانوادگی و رابطه والد-کودک همسو است. با پروتکل سال‌های باورنکردنی Webster-Stratton (1997) در راستای بهبود مهارت‌های فرزندپروری به‌منظور کاهش مشکلات رفتاری کودکان و ارتقای شایستگی اجتماعی آن‌ها و با اهداف گسترده‌تر تقویت حمایت اجتماعی والدین و افزایش مشارکت آنها در مدرسه و جامعه همخوانی دارد. در ضمن، این برنامه با محتوای جلسات پروتکل آموزش والدین که Garcia and Turk (2007) طراحی کرده‌اند مبنی بر ارتقای توانایی هیجانی و اجتماعی کودکان، توجه بیشتر به مشکلات رفتاری، ارتباطی و هیجانی آن‌ها و بهبود مهارت‌های سازگاری همخوانی دارد. علاوه بر این، برنامه فرزندپروری توانمندمحور با پروتکل والدگری آرامش‌بخش Markham (2015) در حوزه مربی‌گری و آموزش به‌جای کنترل کردن، مهار و هدایت خود در نقش والدین و بهبود رابطه با فرزند همسو بود.

به‌منظور تبیین استفاده از روش‌های علمی برای تدوین برنامه فرزندپروری توانمندمحور می‌توان عنوان کرد باتوجه‌به این که اعضای خانواده یک کودک یا نوجوان کم‌شنوا اغلب

مجبورند تصمیم‌های مهمی بگیرند، با موقعیت‌های پیچیده روبرو شوند و استرس نسبتاً بالایی را تحمل کنند (Dharanidharan & Kuruveettissery, 2025). پژوهش‌های مختلف نیز تأثیر استرس را بر والدینی که کودکان ناشنوا یا کم‌شنوا دارند نشان داده‌اند (Gunjawate et al., 2022). از این رو فقدان تجربه والدگری کودکان با آسیب شنوایی می‌تواند منجر به والدین پراسترس‌تر شود. از طرفی باتوجه‌به اینکه همبستگی بالایی بین وضعیت روحی و روانی والدین به‌ویژه مادران و پرداختن به نیازهای جسمی و عاطفی فرزندان ناشنوا آنها وجود دارد این مشکلات برجسته‌تر می‌شود (Continisio et al., 2023). با این حال، والدین مسئولیت رشد و تحول فرزندان خود در همه ابعاد رشدی بر عهده دارند و شایسته است که این نقش را به‌خوبی انجام دهند (Hallahan et al., 2023). از سوی دیگر، برخی اوقات والدین اطلاعاتی کمی درباره افت شنوایی فرزندان و برقراری ارتباط مطلوب با او دارند و در فرزندپروری با مشکلات خاصی مواجه می‌شوند (Davids et al., 2021). در این راستا، نیاز به یک برنامه مبتنی بر توانمندی‌ها و نقاط قوت خود و فرزندان‌شان از اهمیت خاصی برخوردار است.

در راستای تبیین نیاز به برنامه فرزندپروری توانمندمحور برای بهبود روابط مادران و نوجوانان کم‌شنوای آنها می‌توان عنوان کرد که بیشتر اوقات والدین کودکان کم‌شنوا به روش فرزندپروری خود مطمئن نیستند و برای تصمیم‌گیری درست به برنامه فرزندپروری و منبع اطلاعاتی مرتبط با نیازهای خود و فرزندان‌شان نیاز دارند (Hallahan et al., 2023). از سوی دیگر، مشکلات نوجوانان کم‌شنوا ممکن است منجر به مشکلات اجتماعی و ارتباطی، روابط نامناسب والد - کودک، و خواسته‌ها و انتظارات متناقض شود (Altuntas & Karataş, 2024). باتوجه‌به اینکه والدین کودکان کم‌شنوا با چالش‌های مختلفی روبرو می‌شوند کاربرد مداخله‌های آموزش والدگری می‌تواند به تقویت رابطه والدین و فرزند نوجوان آنها کمک کند (آقازیارتی و همکاران، ۱۴۰۰). به این ترتیب، از طریق شناسایی این مشکلات و با شناسایی مبانی نظری و پروتکل‌های مرتبط با فرزندپروری می‌توان برنامه مناسبی طراحی کرد که با نیازهای آنها متناسب باشد (عاشوری، ۱۴۰۰). به همین دلیل و باتوجه‌به علل مذکور، پروتکل فرزندپروری توانمندمحور برای والدین نوجوانان کم‌شنوا تدوین و اعتباریابی شد تا روابط والدین با فرزند کم‌شنوای آنها بهبود یابد. در واقع، برنامه

مذکور باتوجه به استعدادها، توانمندی‌ها و نقاط قوت نوجوانان کم‌شنوا و مادران آن‌ها تدوین و اعتباریابی شده است.

فرزندپروری توانمندمحور به‌عنوان شیوه‌ای از فرزندپروری مثبت‌نگر است که با ارتقای دانش و تمرکز بر توانایی‌ها، مهارت‌ها و استعدادهای فرزند یا تأکید بر توانمندی‌ها و نقاط قوت او به والدین کمک می‌کند تا شیوه فرزندپروری خود را بهبود بخشند (Waters et al., 2019). کلید فرزندپروری توانمندمحور بر این اصل استوار است که ابتدا والدین باید استعدادهای خود را شناسایی نموده و درک کنند که چگونه می‌توان آن‌ها را به بهترین شکل در مورد فرزندان و خانواده به کار گرفت، سپس توانمندی‌ها و استعدادهای فرزند را بررسی کنند و به او کمک نمایند تا استعدادهایش را به توانمندی بالفعل تبدیل نموده و پرورش دهد (Reckmeyer & Robison, 2016). یکی از مزایای برنامه فرزندپروری توانمندمحور در پژوهش حاضر، تدوین بر اساس ۱۲ مصاحبه با متخصصان، معلمان و مادران نوجوانان کم‌شنوا و تعیین روایی و پایایی آن از نظر ۱۰ متخصص با تجربه کاری با این نوجوانان و خانواده‌های آن‌ها است؛ بنابراین، به‌طور جامع‌تری همه ابعاد را بررسی کرده و می‌تواند در فرزندپروری کمک قابل توجهی به والدین نماید. از طرفی، مشخص شد که برنامه فرزندپروری توانمندمحور به تأثیر متقابل عامل‌های متفاوتی از جمله توانمندی‌های والدین، اعتماد به نفس، پذیرش والدین، ایجاد یک محیط امن، نحوه کنترل و مدیریت رفتار و ارتقای روابط والدین با نوجوان کم‌شنوا اهمیت بیشتری می‌یابد و می‌تواند مفید و کاربردی باشد. باتوجه به نتایج هم برنامه تدوین شده فرزندپروری توانمندمحور دارای روایی و اعتبار خوبی است. براین اساس، به نظر می‌آید برنامه طراحی شده، تأثیر مثبت، معنادار و قابل توجهی داشته باشد.

محدودیت‌هایی در پژوهش حاضر وجود داشت. یکی از محدودیت‌ها این بود که تنها به بررسی استعدادها، نقاط قوت و توانمندی‌های نوجوانان کم‌شنوا و مادران آن‌ها در شهر مشهد پرداخته شد و برنامه فرزندپروری توانمندمحور بر اساس آن تدوین و اعتباریابی گردید. محدودیت دیگر پژوهش حاضر این بود که شرکت‌کنندگان فقط شامل مادران شنوای نوجوانان کم‌شنوای ۱۲ تا ۱۵ ساله با افت شنوایی حسی عصبی در دامنه ۵۰ تا ۷۰ دسی‌بل می‌شد. در این راستا، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی به چالش‌ها و مشکلات نوجوانان کم‌شنوا نیز توجه شود. نوع وسیله کمک‌شنوایی نوجوانان و وضعیت شنوایی والدین آن‌ها مدنظر قرار گیرد. علاوه بر مادران، به بررسی دیدگاه‌های پدران و سایر اعضای

خانواده پرداخته شود. گروه‌های سنی مختلف کودکان و نوجوانان با افت شنوایی متفاوت در شهرهای گوناگون مدنظر قرار گیرد. علاوه بر این، پیشنهاد دیگر این که مدارس و مراکز آموزش و توان بخشی نوجوانان کم شنوا و والدین آنها از برنامه فرزندپروری توانمندمحور به منظور ارائه خدمات و مداخله‌های فرزندپروری مبتنی بر نقاط قوت استفاده کنند.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

این پژوهش برگرفته از رساله دکتری در رشته روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی در دانشگاه اصفهان است و کد اخلاق را به شماره IR.UI.REC.1404.004 از کمیته اخلاق دانشگاه اصفهان دریافت کرده است.

مشارکت نویسندگان

نویسنده اول: تهیه و آماده‌سازی نمونه‌ها، انجام آزمایش و گردآوری داده‌ها، انجام محاسبات، تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها، تحلیل و تفسیر اطلاعات و نتایج، تهیه پیش‌نویس مقاله
نویسنده دوم: استاد راهنمای پایان‌نامه، طراحی پژوهش، نظارت بر مراحل انجام پژوهش، بررسی و کنترل نتایج، اصلاح، همکاری در تهیه پیش‌نویس مقاله، بازبینی و نهایی‌سازی مقاله
نویسنده سوم: استاد مشاور پایان‌نامه، مشارکت در طراحی پژوهش، نظارت بر پژوهش، مطالعه و بازبینی مقاله

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

حامی مالی

مقاله حاضر بدون حمایت مالی و به صورت مستقل توسط نویسندگان انجام شده است.

سپاسگزاری

از همه مادران و متخصصان شرکت‌کننده در پژوهش تشکر و قدردانی می‌کنیم.

منابع

- ابراهیم‌زاده، نجمه، اصغری نکاح، سید محسن، و سلطانی کوهبنانی، سکینه. (۱۴۰۲). تأثیر آموزش گروهی بهبود صبر بر خودکارآمدی و نگرش مادران کودکان استثنایی. *روان‌شناسی افراد استثنایی*، ۱۳(۵۱)، ۱۰۵-۱۴۳. <https://doi.org/10.22054/jpe.2023.67103.2437>
- ارفع، مریم، و عاشوری، محمد. (۱۴۰۳). کیفیت زندگی مادران کودکان ناشنوا: تجربه زیسته با رویکرد پدیدارشناسی. *روان‌شناسی افراد استثنایی*، ۱۴(۵۶)، ۲۱۳-۲۵۰. <https://doi.org/10.22054/jpe.2025.79265.2692>
- اقبال‌نیا، زهره، و عاشوری، محمد. (۱۴۰۲). تجربه زیسته چالش‌های پرورش فرزند ناشنوا از دیدگاه پدران شنوا: پژوهش کیفی با رویکرد پدیدارشناسی. *خانواده‌پژوهی*، ۱۹(۴)، ۵۹۹-۶۱۳. <https://doi.org/10.48308/jfr.19.4.599>
- آقازیارتی، علی، عاشوری، محمد، و نوروزی، قاسم. (۱۴۰۰). تحلیل و کشف چالش رشد فرزند کم‌شنوا از دیدگاه والدین با شنوایی طبیعی و نوجوانان کم‌شنوا. *خانواده‌پژوهی*، ۱۷(۲)، ۲۸۳-۳۰۱. <https://doi.org/10.52547/jfr.17.2.283>
- دانادل، مهرشید، و عاشوری، محمد. (۱۴۰۳). تأثیر آموزش نظم‌بخشی به هیجان بر حساسیت بین‌فردی در نوجوانان با آسیب شنوایی. *فصلنامه کودکان استثنایی*، ۲۴(۴)، ۳۱-۴۰. <https://doi.org/10.52547/joec.24.4.31>
- طرخان، رضا علی، و هاشمی، زهرا. (۱۴۰۳). نقش واسطه‌ای فرزندپروری مثبت در رابطه میان تاب‌آوری والدین و کیفیت زندگی کودکان با اختلالات یادگیری. *روان‌شناسی افراد استثنایی*، ۱۴(۵۵)، ۲۷۷-۳۰۶. <https://doi.org/10.22054/jpe.2025.79370.2696>
- عاشوری، محمد. (۱۴۰۰). *روان‌شناسی، آموزش و توان‌بخشی افراد با آسیب شنوایی*. اصفهان: انتشارات دانشگاه اصفهان. <https://press.ui.ac.ir/book191.html>
- کریمیان آبدر، بتول، و کریمی افشار، عسرت. (۱۴۰۰). بررسی ارتباط تاب‌آوری با کیفیت زندگی و امید به زندگی مادران کودکان ناشنوا. *مجله پرستاری و مامایی*، ۱۹(۱۱)، ۸۸۸-۸۹۶. <https://doi.org/10.52547/unmf.19.11.888>
- مرادی، محمد، و کاکابرایی، کیوان. (۱۴۰۳). اثربخشی آموزش مهارت حل مسئله بر ادراک تعامل اجتماعی در دانش‌آموزان کم‌شنوا. *فصلنامه کودکان استثنایی*، ۲۴(۴)، ۲۱-۳۰. <https://doi.org/10.52547/joec.24.4.21>

References

- Aghaziarati, A., Ashori, M., & Norouzi, G. (2021). Analyzing and discovering the challenges of raising a child with hearing loss from the perspective of parents with normal hearing and the adolescents with hearing loss: A pilot study. *Journal of Family Research*, 17(2), 283-301. <https://doi.org/10.52547/jfr.17.2.283>
- Allen, K. A., Waters, L., Arslan, G., & Prentice, M. (2022). Strength-based parenting and stress-related growth in adolescents: Exploring the role of positive reappraisal, school belonging, and emotional processing during the pandemic. *Journal of Adolescence*, 94(2), 176-190. <https://doi.org/10.1002/jad.12016>
- Altuntas, S., & Karataş, H. (2024). Experiences of mothers with hearing impairment regarding the care of their children. *Research and Theory for Nursing Practice*. <https://doi.org/10.1891/RTNP-2024-0070>
- Arfa, M., & Ashori, M. (2024). Quality of life of mothers of deaf children: Lived experience with a phenomenological approach. *Psychology of Exceptional Individuals*, 14(56), 213-250. <https://doi.org/10.22054/jpe.2025.79265.2692>
- Ashori, M. (2022). *Psychology, education & rehabilitation of people with hearing impairment* (1st ed.). Isfahan University. <https://press.ui.ac.ir/book191.html>
- Asta, B., Satekin, M. Ç., Uzdil, N., & Yilmaz, S. T. (2024). The effect of having a child with hearing impairment on parents. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, 177, 111864. <https://doi.org/10.1016/j.ijporl.2024.111864>
- Clifton, D. O., & Anderson, E. C., (2016). *Strengths quest: Discover and develop your strengths in academics, career, and beyond*. Washington, DC: The Gallup Organization. <https://www.amazon.com/Strengths-Quest-Discover-Develop-Academics/dp/1595620117>
- Continisio, G. I., D'Errico, D., Toscano, S., Maldonato, N. M., De Falco, R., Nunziata, F., Rodio, A., Casarella, A., Del Vecchio, V., Fetoni, A. R., & Malesci, R. (2023). Parenting stress in mothers of children with permanent hearing impairment. *Children (Basel, Switzerland)*, 10(3), 517. <https://doi.org/10.3390/children10030517>
- Danadel, M., & Ashori, M. (2025). The effect of emotion regulation training on interpersonal sensitivity in adolescents with hearing impairment. *Journal of Exceptional Children*, 24(4), 31-40. <https://doi.org/10.52547/joec.24.4.31>
- Davids, R, Roman, N., & Schenck, C. (2021). The challenges experienced by parents when parenting a child with hearing loss within a South African context. *Journal of Family Social Work*, 24(1), 60-78. <https://doi.org/10.1080/10522158.2020.1852639>

- Dharanidharan, D., & Kuruveettissery, S. (2025). Stress and coping among parents of children with hearing impairment: a scoping review. *British Journal of Guidance & Counselling*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/03069885.2025.2480286>
- Ebrahimzade, N., Asgharinekah, S. M., & Soltani Kouhbanani, S. (2023). The effect of group training to increase patience on self-efficacy and attitude of mothers with exceptional children. *Psychology of Exceptional Individuals*, 13(51), 105-143. <https://doi.org/10.22054/jpe.2023.67103.2437>
- Egbert, J. (2025). Adverse childhood experiences among deaf and hard-of-hearing adults. *Disability and Health Journal*, 18(1), 101711. <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2024.101711>
- Eghbalnia, Z., & Ashori, M. (2024). Lived experience of the challenges of raising a deaf child from the perspective of hearing fathers: Qualitative research with a phenomenological approach. *Journal of Family Research*, 19(4), 599-613. <https://doi.org/10.48308/jfr.19.4.599>
- Garcia, R., & Turk. (2007). the Applicability of Webster-Stratton parenting programmes to deaf children with emotional and behavioural problems, and autism, and their families: Annotation and case report of a child with autistic spectrum disorder. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 12(1), 125-136. <https://doi.org/10.1177/1359104507071091>
- Gunjawate, D. R., Ravi, R., & Driscoll, C. (2022). Stress among parents of children with hearing loss and how they deal with it: A systematic review. *International Archives of Otorhinolaryngology*, 27(1), 166–177. <https://doi.org/10.1055/s-0042-1743273>
- Hallahan, D. P., Pullen, P. C., & Kauffman, J. M. (2023). *Exceptional learners: An introduction to special education* (15th Ed.). Pearson Education, Inc. <https://www.amazon.com/Exceptional-Learners-Introduction-Special-Education-ebook/dp/B09STKPCL3>
- Humphries, T., Kushalnagar, P., Mathur, G., Napoli, D. J., Rathmann, C., & Smith, S. (2019). Support for parents of deaf children: Common questions and informed, evidence-based answers. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, 118(1), 134–142. <https://doi.org/10.1016/j.ijporl.2018.12.036>
- Karimian Abdar, B., & Karimi Afshar, E. (2022). The relationship of resilience with quality of life and life expectancy of the mothers of deaf children. *Nursing and Midwifery Journal*, 19(11), 888-896. <https://doi.org/10.52547/unmf.19.11.888>
- Kobosko, J., Śliwa, L., Ganc, M., Jedrzejczak, W. W., Porembaska, D. B., & Skarzynski, H. (2025). Health-related quality of life and the role of the big five personality traits in postlingually deaf cochlear implant users.

- Journal of Speech, Language, and Hearing Research: JSLHR*, 68(1), 349–363. https://doi.org/10.1044/2024_JSLHR-23-00761
- Lubennikova, E., & Fouracres, A. J. S. (2024). Empowering parents to regulate child screen media use through strength-based coaching: Interpretative phenomenological analysis. *Coaching: An International Journal of Theory, Research and Practice*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/17521882.2024.2437359>
- Markham, L. (2015). *Peaceful parent, happy siblings: How to stop the fighting and raise friends for life*. Tarcher. <https://www.amazon.com/Peaceful-Parent-Happy-Siblings-Fighting/dp/0399168451>
- Martinez-Yarza, N., Solabarrieta-Eizaguirre, J., & Santibáñez-Gruber, R. (2024). The impact of family involvement on students' social-emotional development: The mediational role of school engagement. *European Journal of Psychology of Education*, 39(1), 4297–4327. <https://doi.org/10.1007/s10212-024-00862-1>
- Moradi, M., & kakabraee, K. (2025). The effectiveness of teaching problem solving skills on the perception of social interaction in hearing impaired students. *Journal of Exceptional Children*, 24(4), 21–30. <https://doi.org/10.52547/joec.24.4.21>
- Muñoz, K., Whicker, J., Ong, C. W., & Twohig, M. (2021). Factors associated with the psychosocial well-being among parents of children who are deaf or hard of hearing. *Journal of Early Hearing Detection and Intervention*, 6(2), 1–8. <https://doi.org/10.26077/ed39-0829>
- Reckmeyer, R., Robison, J. (2016). *Strengths based parenting: Developing your children's innate*. Gallup Press; Har/Psc edition. <https://www.amazon.com/Strengths-Based-Parenting-Developing-Childrens/dp/1595621008>
- Rosenzweig, E. A., Smolen, E. R., & Powell, B. (2024). A qualitative study of mothers' experiences adopting deaf or hard-of-hearing children. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 29(1), 91–100. <https://doi.org/10.1093/deafed/enad032>
- Sanders, M. R., Kirby, J. N., Tellegen, C. L., & Day, J. J. (2014). The triple P-Positive parenting program: A systematic review and meta-analysis of a multi-level system of parenting support. *Clinical Psychology Review*, 34(4), 337–357. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2014.04.003>
- Shastri, U., Prakasan, N., Satheesan, L., Kumar, K., & Kalaiah, M. K. (2025). Parental stress, learned helplessness, and perceived social support in mothers of children with hearing loss and mothers of typically developing children. *Audiology Research*, 15(1), 1. <https://doi.org/10.3390/audiolres15010001>
- Tarkhan, R., & Zahra, H. (2024). The mediating role of positive parenting in the relationship between parents' resilience and the quality of life of

- children with learning disabilities. *Psychology of Exceptional Individuals*, 14(55), 277-306. <https://doi.org/10.22054/jpe.2025.79370.2696>
- Waters, L. (2017). *The strength switch: How the new science of strength-based parenting helps your child and your teen flourish*. Avery. <https://www.amazon.com/Strength-Switch-Strength-Based-Parenting-Flourish/dp/1101983647>
- Waters, L. E., Loton, D., & Jach, H. K. (2019). Does strength-based parenting predict academic achievement? The mediating effects of perseverance and engagement. *Journal of Happiness Studies: An Interdisciplinary Forum on Subjective Well-Being*, 20(4), 1121–1140. <https://doi.org/10.1007/s10902-018-9983-1>
- Webster-Stratton, C. (1997). From parent training to community building. *Families in Society*, 78(2), 156-171. <https://doi.org/10.1606/1044-3894.755>